OVERDRUK XXE EEUW.

JC
599
I44V65
1905
c.1
ROBA

LIBRARY
JUL 28 1988
UNIVERSITY OF TORONTO

GEEN JURISTENRECHT VOOR DEN INLANDER

DOOR

PROF. MR. C. VAN VOLLENHOVEN.

Wetsvoordracht nopens de artikelen 75, 85, 86 en 109 van het regeeringsreglement van Nederlandsch-Indië; bijlagen 1904—1905 no. 121.

Wij hebben tot schamens toe gewacht, — maar eindelijk is de wetsvoordracht op de kristeninlanders dan toch ingekomen. En het worde vóór alle verdere opmerkingen met louter waardeering erkend, dat de regeering het versmaad heeft den naam dier kristeninlanders als uithangbord te gebruiken, gelijk de troonrede sinds 1901 telken jare had doen vreezen dat gebeuren zou. Integendeel, zij zelve kenmerkt haar voordracht, in de beweegredenen der twee ontwerpen, als strekkende in de eerste en de tweede plaats om verbetering van het privaat- en strafrecht voor de inlanders mogelijk te maken en de gebrekkige verdeeling in bevolkingsklassen te herzien; en eerst in de derde plaats strekkende om voor den rechtstoestand der kristeninlanders een regeling mogelijk te maken die in overeenstemming zal zijn met hun behoeften.

Men onderschat den regeeringsarbeid door op dezen opzet van de voordracht niet te letten. Had de regeering voorgesteld alleen het recht der kristeninlanders in orde te brengen en daartoe in te grijpen in artikelen op het inlandsch recht in het algemeen, de greep zou willekeurig zijn geweest en op gevaarlijke wijze partieel. De ingediende voordracht echter, de plannen van minister Cremer hierin tot voorbeeld nemend, overziet het heele terrein van inlandsch recht; wil zoowel de ongeveer 30.000.000 onkristeninlanders onder gouvernements-

gezag als de ruim 300.000 kristeninlanders verlossen van de bezwaren hunner al te veel afwisselende, vaak onzekere, niet zelden lacuneuze adat; wil daardoor vanzelf de toch al zoo moeilijke taak van den gouvernementsrechter in Indië verlichten. Maar de regeeringsvoordracht laat haar blik nog wijder gaan; zij wil tevens een eind maken aan het binnen de sfeer der gouvernementsrechtspraak bestaande »dualisme in recht en rechtspraak" (eerste toelichting § 1); zij wil aansturen op »één algemeen recht voor allen" (eerste toelichting § 14), voor de omstreeks 80.000 europeanen (en met hen gelijkgestelden) even goed geldende als voor de gegenoemde 30.300.000 inlanders en voor de 580.000 vreemde oosterlingen. Zij begint daartoe met te streven naar één voor allen geldend »normaal recht" — »zooveel mogelijk overeenkomende met de in Nederland bestaande wetten" (artikel 75 nieuw) — met ruim toegemeten uitzonderingen (eerste toelichting § 10); juristenrecht, zooals ook dat romeinsche privaatrecht was dat weleer door den invloed van uitsluitend romanistisch gevormde rechters ons oudvaderlandsch volksrecht verdringen kwam. Zij hoopt dat dan geleidelijk, zij het na »vele jaren" (eerste toelichting § 14), die uitzonderingen zullen versmolten raken in het normale, voortaan universeele, recht. Derhalve: het geldende europeanenrecht in Indië blijft nagenoeg wat het was, maar wordt buiten zijn tegenwoordige oevers geleid, om van lieverlee alwat nu nog inlandsch recht of apart recht van vreemde oosterlingen is te overvloeien.

Zullen dus zij die voelen voor eenheid van recht, die warm loopen op verbetering van het recht des inlanders en op verlichting van de zware taak des indischen rechters, zullen zij allen eendrachtig de voordracht steunen? Zoo de regeering het verwacht verdient zij bedrogen uit te komen. Want in schijn moge haar plan tot die drie doeleinden nader brengen, in wezenlijkheid bevordert het geen der drie, noch het eerste noch het tweede noch het derde.

De regeering deed een goeden greep toen zij de »eenheid van recht", die aan mr. I. A. Nederburgh haar actualiteit te

danken heeft, vooropzette; want de enkele woorden al hebben tooverklank, voor een land waar het objectieve recht zóó kakelbont is als in Indië binnen de sfeer van de gouvernementsrechtspraak. Kakelbont; een zorg voor wie dat indische recht gaat bestudeeren; een last voor wie dat recht in Indië heeft te bedeelen; een wanhoop dikwijls voor wie in Indië conflicten of andere verwikkeling ontmoet van dat veelvoudige recht, van welks gecompliceerd karakter de door de regeering gebruikte term »dualisme" een onduidelijken maar ook veel te zwakken indruk geeft. Men zou voor staats- en administratiefrecht met beter reden van drievoudigheid, voor materieel privaatrecht van twintig- of dertigvoudigheid kunnen spreken, en mag — zooals straks zal blijken — voor materieel strafrecht nog niet aan die eenheid van recht gelooven die de regeering (eerste toelichting § 3, § 6, § 12) reeds zoo goed als bereikt acht. Voegt men daar nu bij dat de rechterlijke organisatie, en evenzoo de europeesche en de inlandsche straf- en rechtsvordering, elk voor zich niet in één verordening of wetboek maar in een twintigtal veelszins verschillende verordeningen voor verschillende deelen van Indië is neergelegd, dan laat het zich hooren dat de indische gouvernementsrechter den dag zal zegenen waarop eenheid van recht zal zijn verwezenlijkt in onze oost.

Wat staat aan die eenheid in den weg? Het antwoord laat zich gissen. Vooreerst: de wijd uiteenloopende volksgesteldheid in Indië, die maakt dat de rechtskleeren van den een den ander als huurkleeren zouden zitten. Ten tweede, in verband daarmede: de tekst van het regeeringsreglement en van andere verordeningen.

Men voelt dat van de twee hindernissen de tweede de geringste is. Háár op te ruimen is een kwestie van ijver en goeden wil. De hindernis daarentegen die in het kakelbont karakter der bevolking zelf gelegen is, die hindernis laat zich niet willekeurig op zijde schuiven, en dus laat zich evenmin voorzeggen tot wélke eenheid van recht de ontwikkelingslijnen der bestaande veelvoudigheid ten langen, langen leste zullen convergeeren.

Althans — zoo zou het gevoelen zijn van den oningewijden hoorder. De regeering denkt er blijkbaar vierkant anders over. De zware moeilijkheid acht zij licht; de lichte moeilijkheid maakt zij ontilbaar zwaar.

Vanwaar toch weet zij dat het europeesche wetboekenrecht geschikt zal zijn het recht van allen te worden? De presumptie is er immers tegen. Men behoeft nog niet te zweren bij Savigny, noch elke lettergreep van de leeringen der ethnologische juristen te onderschrijven, om in te zien dat, bij zóó groot verschil in levenstoestand als Indië kent, een recht dat voor allen bruikbaar of draaglijk zal wezen niet aan een der beide uitersten van thans moet worden gezocht. Wat voert nu de regeering daartegen aan? De tegenstelling, zegt zij, tusschen de bevolkingsklassen is in een aantal streken niet meer zóó scherp als vroeger (eerste toelichting § 5), — hoewel nog altoos scherp genoeg! De kristeninlanders, zegt zij, voelen zich vriendje van het gouvernement en hangen in een aantal streken gaarne den europeaan uit (tweede toelichting § 5 en bijlage, eerste toelichting § 5). Derhalve — want meer argumenten geeft de voordracht te dezen niet —, derhalve staat het vast, dat al die bevolkingsgroepen in Indië die thans nog mijlenver van westersche beschaving verwijderd zijn naar europeesch juristenrecht moeten worden heengedreven.

Hoe denkt zich de regeering dat proces? Er zijn twee wegen naar rechtseenheid. Men kan — zooals de vorige regeering wilde — beginnen met in een gegeven streek alle inlanders onder een zelfde privaatrecht te brengen, wat een geduchte stap vooruit zou zijn; men kan dan trachten voor die streek het recht van europeanen, inlanders en vreemde oosterlingen meer en meer tot één middelrecht te vereenigen; men kan eindelijk eenheid pogen te brengen in de aldus verkregen locale rechtsunificaties. Maar er is natuurlijk nog een andere manier, die materie vóór materie van privaatrecht tot één wil maken voor alle personen in Indië; die dus niet aanstuurt op rechtsunificatie voor streken welke men telkens kan bestudeeren en overzien en waar men den samenhang der rechtsdeelen kan verzekeren, maar die aanstuurt

op eenheid voor telkens een nieuwen reep van recht, eenheid die gelden zal voor bevolkingsgroepen wier verscheidenheid niemand te gelijk kan kennen en die buiten de geünificeerde reepen hun rechtsdiversiteit voorshands behouden. Wat geeft de regeering aanleiding dezen tweeden weg te kiezen? Wat geeft haar het vertrouwen, dat zij telkens nieuwe materies vinden zal waarvoor europeesch recht aan alle bewoners van gansch Indië kan worden opgelegd?

De historie, meent zij (eerste toelichting § 2 en bijlage A), geeft haar reden tot dat laatste vertrouwen. Hadden wij niet tot op Daendels europeanenrecht voor allen, en ging dat niet goed? Maar hier geldt treffend wat Fruin eens te boozer ure gezegd heeft (Geschiedenis der staatsinstellingen in Nederland, 1901, blz. 1), dat een jurist die rechtshistorie schrijft »een afspiegeling van de wetten, niet van de werkelijkheid" pleegt te geven. Immers de compagnie liet de groote massa der inlanders aan hun eigen rechtsbedeeling over, trok zich alleen in hoofdzaak die inlanders aan die om den geloove allicht in de knel zouden raken (de kristeninlanders), en bracht die kristeninlanders onder de rechtsbedeeling der europeanen omdat hun handjevol niet de moeite van een eigen recht waard was. Ook wij zouden allicht voor de inlandsche gouvernementsjusticiabelen in zelfbesturen geen aparte inlandsche rechtsbedeeling hebben ingericht, zoo zij niet van elders bestond. Toen Daendels dus, zijn rechtsbedeeling over de massa der inlanders op Java uitbreidend, hen in hun adatrecht handhaafde — een juridische »inzinking" misschien naar het gevoelen der regeering? —, continueerde hij de werkelijkheid der historie, al gingen de artikelen er anders uitzien. Het argument van de »historische lijn" keert zich dus tegen de regeering.

Geeft dan soms de ervaring met het inlandsch strafwetboek reden tot blind vertrouwen, dat pasklaargemaakt europeanenrecht den inlander het dienstigst is? Ja, zeggen natuurlijk die vele juristen die een verordening alleen naar haar juridisch uiterlijk beoordeelen. Maar er zijn gelukkig nog landraadpresidenten en bestuursambtenaren en particulieren die op de

inborst van ons recht weten te letten; die weten dat menigmaal de tekst der wet met inlandsche opvattingen van geoorloofde eigenrichting, van delikten bij nacht, enz. in botsing komt; die vragen of niet de strafrechtelijke solidariteit van dorpen en andere inlandsche rechtsgemeenschappen — een solidariteit waarmee in streken als Atjèh en Djambi nog aldoor bij beboeting van bevolkingscomplexen wordt gewerkt — ten onrechte is geraseerd als strijdig met »westersche begrippen"; die bij de inheemsche rechtspraak om leering willen gaan voor adatstrafrecht dat weldadig is voor den inlander en door hem begrepen wordt; die in de verordening van 1895 welke de regeering op artikel 75 lid 2 noemt een voorbeeld vinden van een adatdelikt dat te kwader ure in 1873 vervallen was. Heeft de regeering nagedacht over de waarschuwing die in dit een en ander ligt?

Het schijnt van neen; en de reden is niet moeilijk uit de stukken op te diepen. In het oog der regeering — het is of Kappeyne uit de dagen der cultuurwet, de Achitofel van minister Van de Putte, herleeft —, in het oog der regeering is europeesch juristenrecht blijkbaar het eenige dat den naam »recht" verdient. Het adatrecht der bevolking immers moge nog bruikbaar wezen voor de gemoedelijke, »patriarchale" rechtspraak van een bestuursambtenaar, het is te eenen male ontoereikend voor de »op juridische grondslagen berustende rechtspraak" van »den in de Europeesche school gevormden rechter" (eerste toelichting § 11, § 3), die dan ook al lang — zelfs in strijd met het regeeringsreglement — zooveel mogelijk juristenrecht bedeelt aan den inlander en artikel 75 lid 6 tot zijn plechtanker maakt (eerste toelichting § 11 en laatste bladzijde). Of de instemming der regeering met dit soort rechtsbedeeling bevorderlijk is aan Het Gezag Der Wet, dat haar immers zoo dierbaar is, is slechts een vraag ter zijde. Maar te beklagen is het recht dat zich voegen moet niet naar de behoefte van den justiciabele maar naar de vorming van den rechter; en bitter te beklagen is de europeesche school die het oog der rechtsbeoefenaars voor geen ander recht vermag te openen — naar het diepe inzicht der regeering — dan voor het justiniaansche en het westeuropeesche recht.

Met zoo poovere argumenten zou de regeering heel wat veiliger zijn gevaren indien zij besloten had naar eenheid van recht te sturen maar niet meteen had gedecreteerd dat dat enkelvoudige recht over honderd jaar of later alleen westeuropeesch juristenrecht wezen mag. Ten onrechte rekent zij nu tot haar zijde (eerste toelichting § 14) de »onderscheidene koloniale juristen" die op rechtseenheid af willen; zij heeft tot partijgangers alléén de voorstanders van een algemeen europeesch juristenrecht voor Indië.

Of zelfs — niet eens die. Want niets komt duidelijker uit de regeeringsstukken naar voren, dan dat haar hervormingsplan niet de minste belofte geeft op eenheid van recht te zullen uitloopen. Het streven naar eenheid van recht begint met het recht der onkristeninlanders en der kristeninlanders, ook waar dat totdusver eender was, uiteen te halen. De staatkundige vraag naar het nut dezer uiteenscheuring blijve in dit technisch opstel rusten; alleen zij herinnerd dat het kamerlid Idenburg op 21 november 1901 bepleit heeft »dat de regeling (van de) positie (der inlandsche Christenen) nimmer zou moeten leiden tot een gelijkstelling van de Christen-inlanders met Europeanen, maar alleen zou moeten strekken om hun de mogelijkheid te verschaffen om te midden hunner dessagenooten als Christen te leven, zonder dat hun conscientie geweld wordt aangedaan", — woorden die de bijlage der tweede toelichting haars ondanks onderstreept als zij tegenover de deugden van den inlandsch gebleven kristenjavaan de ondeugden van den vereuropeeschten kristenambonnees teekent. De voordracht wil nu voor het privaatrecht geven: vooreerst indische wetboeken die, zooals ze daar liggen, zullen gelden voor europeanen, grootstendeels voor vreemde oosterlingen en goeddeels voor kristeninlanders; daarnaast een zeer groot restant adatrecht der overtalrijke onkristeninlanders (personenrecht, agrarisch recht, erfrecht) en een belangrijk restant adatfamilierecht der kristeninlanders; voorts agrarische verordeningen en wellicht nog andere losse verordeningen van inlandsch recht; en ten slotte aparte regelingen van privaatrecht voor die inlanders

die zich vrijwillig aan juristenrecht willen onderwerpen. Hoe zal nu het proces van éénmaking verder gaan? hoe zullen het javaansche en het balineesche huwelijksrecht, het minangkabausche moederrecht, het bataksche erfrecht, de minahasische adoptie, het boegineesche recht, het inlandsch bezitrecht (zoo gansch verschillend van onze rechten van eigendom of bezit) in den heelen archipel, hoe zullen die alle geleidelijk nader worden gebracht tot het juristenrecht der wetboeken? De regeering *stelt* de vraag niet eens. Te merkwaardiger, omdat hier een beroep op het paradevoorbeeld van Engelsch-Indië — dat wij zoo straks ontmoeten zullen — niet kan baten; vervorming toch van de Anglo-Indian Codes tot een universeel engelschindisch juristenrecht is ook aan de regeering niet bekend geworden. En al evenmin krijgen wij uitsluitsel, hoe het algemeene recht dat de regeering voor de gouvernementsrechtspraak beoogt zich verdraagt met de reserve (eerste toelichting § 8, § 13), dat alleen voor beschaafder streken de redeneeringen uit de voordracht opgaan, of met betoogen waaruit blijkt — bijvoorbeeld door het onderstellen van een huidig juridisch landraadpresidium of van toepasselijkheid der gansche agrarische wetgeving — dat alleen aan Java en Madoera is gedacht, een onachtzaamheid die nu zoetjesaan tot het verledene mag gaan behooren.

Heeft de regeering zich dus het zware wonderlicht gemaakt, de lichte moeilijkheid in den tekst van het regeeringsreglement gelegen maakt zij ondraaglijk zwaar. Zij wordt niet moede te betoogen dat artikel 75 »kunstmatig" het europeesche en het inlandsche privaatrecht, »kunstmatig" het europeesche en het inlandsche strafrecht, »kunstmatig" de rechtspleging gescheiden houdt, »kunstmatig" algemeene wetboeken verbiedt; zij fantaseert zelfs in artikel 109 een eisch van dualisme. En de waarheid? De waarheid is dat het dilemma »óf adatrecht óf toepasselijkverklaard europeanenrecht voor den inlander" alleen voor materieel privaatrecht in het regeeringsreglement is neergeschreven, én blijkens den tekst van lid 6 én blijkens de herkomst van lid 3 tot 6; dat voor strafrecht misschien een zwak tegenargument ontleend kan worden aan

de mondelinge behandeling van het artikel (die echter niet als gezaghebbend erkend kan worden zonderdat men ook de onhoudbare interpretatie van »inlandsche regter" bij Keuchenius III 696 aanvaardt), maar dat voor rechtspleging de interpretatie van minister Idenburg, met het oog op wat de wetgevers van 1847 en 1854 voor zich hadden, totaal onhoudbaar is. De waarheid is verder dat artikel 109 louter interpretatief is van karakter, en zich verdragen zou zelfs met een indische wetgeving die maar één klein verschil van klasserecht kende. De regeering moest de twee artikelen wel uitdossen tot gedrochten van dualisme, om ze met roem te kunnen verslaan; doch het nuchter oog zal zien dat het maar tooneeldraken zijn. Tooneeldraken intusschen waarachter de regeering zich straks verstoppen zal, als rekenschap gevraagd wordt van haar nalatigheid inzake verbetering van rechtspleging en strafrecht.

Artikel 75 bevat met dat al belemmering tegen verbetering van het privaatrecht der inlanders — minister Cremer had dat punt al aan de orde gesteld —; en men mag verwachten dat een regeering die (eerste toelichting § 7) alle ongerechtigheden van het geldende artikel met welbehagen uitpluist (Sixtus Beckmesser Merker ist!) althans vermijden zal wat zij als het hoofdgebrek aanwijst. Ook hier een verrassing; deze, dat naar de eigen bekentenis der regeering haar ontworpen artikel tot eenheid van recht niet voeren kan. Zij zegt toch (toelichting op artikel 75 lid 2) dat, indien het regeeringsreglement het adatrecht der vreemde oosterlingen »zij het onder zeker voorbehoud, tot dwingend recht verhief", dat adatrecht niet geheel en al door verordeningen zou kunnen worden vervangen. Nu verheft het eerste ontwerp onder tweeërlei voorbehoud het adatrecht der onkristeninlanders tot dwingend recht. Het ontworpen artikel in zijn geheel genomen verzet zich dus volgens de regeering zelve tegen de eenheid van recht die de eerste zinsnede proclameert. Daarentegen schept het artikel (lid 2 sub 2° en de toelichting daarop) ruimte voor regeling van privaatrecht bij legislatieve residentsbesluiten, misschien ook bij verordeningen van locale

raden! En eindelijk: de regeeringsredactie bederft het heele vijfde hoofdstuk van het regeeringsreglement. Dat hoofdstuk was ontworpen met het oog op de gouvernementsrechtspraak alleen, doch sprak van rechtspraak in het algemeen; indachtig geworden aan de inheemsche rechtspraak, voegde minister Pahud aan artikel 74 eenige woorden toe, die de bestemming hadden die inheemsche rechtspraak te wettigen en tevens buiten de rest van het vijfde hoofdstuk te stellen, welks bepalingen ongewijzigd bleven; artikelen als 75, 79, 81, 88, 91 zijn dan ook alleen verstaanbaar als men deze historie in het oog houdt. En de regeering? Zij wil — en schijnt het heel opmerkzaam van zich te vinden — een »omissie" aanvullen door inlassching in artikel 75 van de woorden »in naam des Konings"; maar bederft zoodoende alle overige artikelen, waar men nu e contrario zal gaan redeneeren. Bij artikel 91 blijkt zij dan ook zelf in de war, misleid misschien door commentaren, — maar zij had uit eigen oogen moeten zien.

Hoe komt artikel 91 in de voordracht te berde? Doordat de regeering naast privaat- en strafrecht ook de rechterlijke inrichting, de samenstelling en bevoegdheid van den gouvernementsrechter, binnen haar unificatieplan betrekt. Men heeft op dit oogenblik den europeeschen naast den inlandschen gouvernementsrechter; de eerste omvat die rechtbanken en gerechten (hooggerechtshof, vijf raden van justitie, residentiegerechten) die alleen over europeanen (de residentiegerechten) of zoowel over europeanen als (in hooger aanleg) over inlanders plegen recht te spreken; de andere omvat die rechtbanken en gerechten (landraden en daarmede gelijkstandige inlandsche rechtbanken; regentschaps- en districtsgerechten; politie- en magistraatsgerechten) die alleen rechter over inlanders (en over met hen gelijkgestelden veelal) zijn. Die tegenstelling tusschen een europeeschen en een inlandschen gouvernementsrechter vindt terloops uitdrukking in de artikelen 75, 86 en 91 regeeringsreglement, en dus kan unificatie van de rechterlijke inrichting niet buiten de wet omgaan.

Wat verwacht men nu van de regeering? Drieërlei. Vooreerst dat zij de wenschelijkheid, ten tweede dat zij de mogelijkheid

van unificatie der rechtspraak aantoont; ten derde dat zij al de belemmeringen tegen unificatie uit het regeeringsreglement schrapt. Zij doet — het blijspel ontaardt in een klucht — geen van drieën.

Immers hoort hoe zij de wenschelijkheid van unificatie der rechtspraak aantoont (eerste toelichting § 13). Door den minister »wordt *geenszins* beweerd, dat de vigeerende regeling van het inlandsche rechtswezen in de practijk *minder goed* werkt dan de regelingen in andere koloniën, waarop zoo even gedoeld werd. *Nog veel minder zou men kunnen staande houden, dat die regeling op zich zelf slecht is.* De dubbele rechtsbedeeling zal echter in Nederlandsch-Indië moeten verlaten worden om dezelfde redenen, waarom zij elders verlaten werd, en waarom op den duur ook verschil van materieel recht tot een minimum moet worden teruggebracht, namelijk *omdat een juridisch dualisme niet meer voldoet aan de behoeften van onzen tijd*, althans in verreweg het grootste en meest bevolkte gedeelte van ons gebied". Doch waarom laat dan de voordracht het »dualisme" voor de wijde en gewichtige rest van het staats- en administratiefrecht (regentenbestuur, landrente, wat men maar wil) door het heele regeeringsreglement heen onaangetast? Geldt daar deze dorre doctrinaire machtspreuk niet?

Nu de mogelijkheid der hervorming. Minister Cremer had aan de tweede kamer geschreven (memorie van antwoord nopens de indische begrooting voor 1901 § 1) dat het brengen van den kristeninlander voor den europeeschen rechter »ten aanzien van justitie (en) politie eene organisatie na zich" zou »sleepen, die onze financieele krachten ver te boven gaat". Deze geldkwestie is de aandacht der regeering ontgaan; niet te verbazen trouwens, want over de volvoering dezer unificatie heeft zij blijkbaar nog zelfs geen vage noties. »Den in de Europeesche school gevormden rechter," vernemen wij terloops (eerste toelichting § 3), behoeft men »bij unificatie der rechtspraak geenszins te berooven van de goede diensten, welke tegenwoordig de inlandsche leden der Landraden bewijzen". De aparte rechtspraak over inlanders door regent-

schaps- en districtsgerechten — een rechtspraak daar kenners van Indië veel kwaad van zeggen — wordt gehandhaafd (eerste toelichting § 13, § 15). Men zal meer »kostbare" raden van justitie »moeten oprichten, indien men de competentie der Residentiegerechten" — die pas in 1901 zoo ver mogelijk is uitgestrekt voor Java en Madoera — »niet verder uitbreidt". Met deze frazes moeten wij tevreden zijn. Zullen residentiegerecht en inlandsche rechtbank nu worden saamgesmolten, dus inlandsche leden zitten als rechter over europeanen, of hoe? Zullen alle residentierechters en voorzitters van inlandsche rechtbanken ook op de buitenbezittingen juristen worden? Zullen de politie- en magistraatsgerechten verdwijnen? Welken rang zullen de raden van justitie krijgen, die thans voor den europeaan gewone rechter, voor den inlander appelrechter zijn? Deze hervorming, die toch waarlijk geen kleinigheid wezen zal, vindt nog niet eens »schetsmatige aanduiding". Herinnert de regeering zich niet met hoe grooten ernst en hoe zorgvuldige voorlichting van practici het vorig kabinet in de moeilijke materie der rechtspraak ingreep?

En dan — de gewenschte unificatie wordt niet eens mogelijk gemaakt. Want wel worden, naast artikel 75, de artikelen 85 en 86 aangevat om den europeeschen rechter te doen verdwijnen, maar de inlandsche gouvernementsrechter in artikel 91 blijft staan. Is die geen beletsel, waarom dan de europeesche rechter in artikel 86 wel?

Ter wille van deze plannen tot reorganisatie der gansche rechtspraak meent de regeering ons de futiele mededeeling te mogen onthouden, wat er gebeuren zal met de geldende artikelen die zeggen dat inlanders voor materies waarvoor europeanenrecht is toepasselijk gesteld niet bij den inlandschen maar bij den europeeschen rechter komen. In verband met de regeeringsplannen inzake privaatrecht zou de toepassing dier artikelen een ware revolutie, justitieel en financieel, aanrichten in de bestaande rechtspraak. Hoe denkt de regeering die zaak recht te houden? De stukken zwijgen.

Het zou kunnen zijn dat de voordracht verbetering mee-

bracht voor het recht van den inlander. De beweegreden van het eerste ontwerp zegt immers dat het privaat- en strafrecht »meer in overeenstemming" moet kunnen »worden gebracht met de tegenwoordige behoeften van de inheemsche bevolking". Dáár is het der regeering om te doen. Men verwacht dus eenerzijds een aanwijzing van de gebreken van het bestaande adatrecht dat bestemd is door juristenrecht te worden verdrongen, anderzijds een betoog dat in pasklaargemaakt europeanenrecht het rechtskleed gevonden wordt dat de inlander behoeft.

Zoowel die aanwijzing als dat betoog — ontbreekt.

Toen vóór tien jaren voorbereiding getroffen werd om het adatfamilierecht en adatversterfrecht der chineezen voor die 25 gewesten van Indië waar zij overigens door europeesch privaatrecht beheerscht worden te vervangen door gecodificeerd recht, door verordeningen, — toen is een nauwgezet onderzoek voorgeschreven naar den inhoud van die stukken adatrecht der chineezen; een onderzoek waardoor men zou *weten* wat men vervangen wilde, *overzien* wat het gevolg van afwijking wezen zou, de leemten maar ook de deugden van het bestaande *beseffen* en dus bij zijn concepten in aanmerking kunnen nemen. De hooggeprezen arbeid van mr. Fromberg ontleent aan die kennis van het bestaande juist zijn beste waarde. De vorige regeering was dan ook die werkwijze, die voor het chineezenrecht ieders bijval had, mede op het inlandsch adatrecht gaan toepassen; zij achtte ook voor het recht der inlanders eerst vooronderzoek noodig (een vooronderzoek dat natuurlijk niet voor gansch Indië op één slag kon worden aangevat), om vervolgens met volle kennis van zaken voor streek na streek aan het codificeeren te kunnen gaan. En deze regeering? Zij houdt niet van al dien omhaal, zij doet het af met haar prophetic soul; doch is nu helaas ook niet bij machte te bewijzen dat verdringing van het eigen volksrecht noodzakelijk en codificatie van dat volksrecht (beschrijving, aanvulling van leemten, wegruiming van gebreken) onraadzaam is.

Want wat vinden wij in de voordracht over de onbruikbaarheid van dat adatprivaatrecht?

Vooreerst — voor het gansche privaatrecht — de mededeeling (eerste toelichting § 8 alinea 6 aan het slot) dat hindoerecht en mohammedaansch recht (beide op averechtsche wijze als »verouderd" gequalificeerd) en inlandsche vorstenedikten of volkswetten voor het levende recht slechts beteekenis hebben *voorzoover* ze in dat levende recht zijn ingedrongen en staande zijn gebleven. Wat de regeering te voren zegt om die »schriftelijke rechtsbronnen" te discrediteeren is een niet onaardig staaltje van eeredienst van het gedrukte woord, maar verliest door den genoemden slotzin natuurlijk al zijn kracht als bewijsvoering tegen het levende volksrecht zelf.

In de tweede plaats vinden wij (eerste toelichting § 8 laatste alinea) een passus die bepaaldelijk aan de onvoldoendheid van het adatrecht is gewijd, doch nu speciaal van het adatvermogensrecht. Men doet goed zich daarbij de beschrijving te herinneren die, in Antony and Cleopatra, Antonius aan den beschonken Lepidus geeft van den egyptischen krokodil. It is shaped, sir, like itself; and it is as broad as it hath breadth: it is just so high as it is, and moves with it own organs: it lives by that which nourisheth it; and the elements once out of it, it transmigrates. Men luistere nu hoe de regeering gaat demonstreeren niet slechts dat aan het adatvermogensrecht der inlanders wat hapert, maar dat het noodwendig door europeesch recht moet worden weggevaagd. »Het gewoonterecht" der inlanders »is uit den aard der zaak zwevend en betwistbaar, vooral op het gebied van het vermogensrecht. — Dat deze toestand op den duur niet kan blijven bestaan, behoeft geen betoog. — Bovendien is het gewoonterecht van den Inlander, wat de zakelijke rechten en de verbintenissen betreft, ook naar zijn inhoud niet meer voldoende voor de behoeften in streken met eene eenigszins beschaafde bevolking. — Men denke . . . aan het feit dat een onvoldoend vermogensrecht verreikende gevolgen voor de welvaart der individuen kan hebben". Maar dit is lang niet alles; it is of it own colour too; immers: »Ook het landbouwcrediet is in hooge mate afhankelijk van een goed geregeld vermogensrecht". En zoo ál deze argumenten u

nóg niet overtuigd hebben, weet dan dat the tears of it are wet; want artikel 75 lid 6 regeeringsreglement kan geen »voldoend geneesmiddel" geven »tegenover" (het beeld is voor rekening van den minister) de »leemten in het voor Inlanders geldende vermogensrecht". 'T is a strange serpent! Het is een zonderling, onbruikbaar, verwerpelijk adatrecht!

Is dit nu inderdaad de heele argumentatie der regeering? Neen, één argument sloeg ik over. De regeering toch wijst er op dat in de *verordening* op den door ons gecreëerden agrarischen eigendom de materieele rechtsgevolgen van hypotheek op agrarisch eigendom niet zijn geregeld. Intusschen, noch als argument in een betoog over de onvoldoendheid van het inlandsch *adatrecht* noch als argument in een betoog over onvoldoendheid van artikel 75 (de agrarische eigendom steunt op artikel 62 regeeringsreglement) heeft deze vermelding zin.

En dan vinden wij eindelijk nog (eerste toelichting § 11 en bijlage E) als argument tegen het adatrecht, dat al van 1873 af op verdringing van adatrecht door juristenrecht is gezonnen. Dat het een wederopduiking van de bij de cultuurwet verslagen plannen was verhoogt de waarde van het argument niet.

Wil dit nu heeten dat het adatrecht geen gebreken heeft, een apotheose verdient? Allerminst. Maar de regeering, die vooronderzoek versmaad heeft, kent het niet, en kan dus niets preciseeren. Zij blijkt zelfs niet te weten of het privaatrecht van den mohammedaanschen inlander uit islam met afwijkingen bestaat dan uit inheemsch recht met godsdienstige bestanddeelen; want terwijl de bijlage der tweede toelichting van »Mohammedaansche overeenkomsten" op Java spreekt, verzekert de eerste toelichting (§ 11) dat de arabische wetten »evenmin bij het volk een levend woord zijn als het Indische Burgerlijk Wetboek". Toch is die kwestie vitaal voor het recht van den inlander die van moslim kristen wordt, en die in het eerste geval een onzelfstandig handjevol afwijkingen overhoudt waar niets van te maken valt, in het andere geval een groote helft inheemsch recht die ook voor hem gehandhaafd en gecodificeerd kan worden.

Wij hebben anders, op het stuk van codificatie zonder kennis van adatrecht, leergeld genoeg betaald. Het koninklijk besluit van 1882 op de mohammedaansche godsdienstige rechtspraak (de »priesterraden") voor Java en Madoera is door Snouck bewezen een product van volslagen onkunde te zijn. De bestuursorganisatie ter Sumatraas Westkust van vóór dertig jaren moet thans, door verheffing van de toen verstooten adathoofden, weer zoo goed als het gaat met de volksinstellingen worden verzoend. De regeling in 1881 van de inheemsche rechtspraak in Grootatjèh is alweder, blijkens de onderzoekingen van Snouck, een misgreep geweest, waarop helaas blijkens de verordeningen van december 1904 moeilijk kan worden teruggekomen. En als de regeering bij de toelichting van haar artikel 75 lid 2 zegevierend zegt dat haar ontwerp toch ook codificatie van adatrecht toelaat, en als voorbeeld ter navolging de verordening van 1895 inzake mohammedaansche huwelijken aanhaalt, dan is die aanhaling moordend voor haar systeem: want de verordening van 1895 zou niet mogelijk zijn geweest zonder de voorafgaande degelijke studie, door Snouck gemaakt van het huwelijksrecht op Java. In de codificatieproeve van mr. Scheuer (»Het personenrecht voor de inlanders op Java en Madoera", 1904) zijn dan ook alleen die gedeelten treffend, waaraan kennis van de oostjavaansche adat ten grondslag ligt; en is een gansch stelsel van burgerlijken stand verzonnen dat zeker waardeloos zou zijn geoordeeld als de schrijver het begin van burgerlijken stand gekend had dat uit die verordening van 1895 is voortgekomen. Als de regeering dan ook erkent (eerste toelichting § 10) dat regelingen inzake het inlandsch dorpsverband »nooit de strekking mogen hebben om storend in te werken, maar alleen om hetgeen bestaat van gebreken te zuiveren en overigens te bevestigen, althans de ontwikkeling daarvan in het goede spoor te leiden", dan is onze meer dan verbaasde vraag: op wat grond wordt deze gouden regel tot één stukje van adatrecht beperkt?

De regeering is buiten staat de tekortkoming en de mate van tekortkoming van het geldende adatprivaatrecht aan te

geven. Maar bewijst zij misschien zonneklaar dat een vereenvoudigd europeanenrecht den inlander brengen zal wat hij noodig heeft? Zij wil beginnen (eerste toelichting § 10 en op artikel 75 lid 2, tweede toelichting § 5) met bepalingen van europeesch vermogensrecht aan alle inlanders, met bovendien europeesch personen- en erfrecht aan de kristeninlanders te geven; maar haar einddoel is: europeesch privaatrecht voor allen.

En haar argument? Ik zie er maar één: het voorbeeld van Engelsch-Indië. Wat over andere vreemde landen en koloniën is opgenomen in de oppervlakkige bijlage B — welk ernstig jurist zou aan zoo'n mededeeling op grond van wetsteksten waarde hechten, zoo zij recht van Frankrijk of Duitschland betrof, of zoo een vreemde regeering zulk een vogelblik over ons indische recht aan haar parlement voorlei? —, wat over ander recht in die bijlage is gezegd, gaat dikwijls lijnrecht tegen het plan der regeering in (zie Ceylon, Indochina, Madagaskar, Kabylië) en heeft blijkbaar geen invloed gehad. Maar Engelsch-Indië heeft het contractenrecht en de eigendomsoverdracht voor alle justiciabelen, het erfrecht voor allen behalve de onkristeninlanders (de overgroote meerderheid!) geregeld, en »in de rechtsgeleerde wereld" aldaar — die uit een moederland met al den last van onbeschreven recht komt — zijn die verordeningen »algemeen hooggewaardeerd" (eerste toelichting § 12). Maar wat bewijst dat nu? Het gerief *voor den rechter* spreekt vanzelf; maar past het bewuste recht *voor de bevolking*? Daarover zwijgt de regeering, en daarom is het nu juist te doen. Wie trouwens zal kennis van het adatrecht eener inlandsche bevolking bij voorkeur in Engelsch-Indië gaan zoeken? waar het volksrecht — afgezien van zijn agrarische deelen — in hoofdzaak door duitsche geleerden heeft moeten ontdekt en ontgonnen worden, en waar de engelsche schrijvers nog altoos meenen dat het volksrecht der hindoes met hindoeschoolrecht, dat der moslims met mohammedaansch schoolrecht identiek is! De groote meerderheid onzer eigen indische rechters beoordeelen onze strafwetgeving voor inlanders alleen naar criminalistische deugden

of gebreken, en hebben van de overeenstemming van die wetgeving met de volksopvattingen geen weet; op wat gronden meent de regeering dat de engelschindische juristen ruimer kijken?

Er is reden te over om aan te nemen dat een aan boek II en III van het burgerlijk wetboek ontleend vermogensrecht voor den inlander en een aan boek I en II ontleend personen- en erfrecht voor den kristeninlander in hun mond misschien zoet zal zijn als honig, maar hun buik zal bitter maken.

Het verbintenissenrecht. Heeft zelfs de vorige regeering dan niet erkend (memorie van antwoord op de indische begrooting voor 1901 § 1) dat »het verbintenissenrecht. . . . . waarschijnlijk in beknopte afmetingen aan het Europeesche recht kan worden ontleend"? Ja, maar bij haar zou vooronderzoek voorafgaan. En daaruit zou gebleken zijn, in hoever voor elke streek afzonderlijk rekening moet worden gehouden met opvattingen omtrent tenietgaan van verbintenissen-uitcontract door wanprestatie, aansprakelijkheid van borgen, acties uit spel en weddenschap, schenking zonder schrift, eigenaardigheden van het inlandsche commissie- of van het inlandsche huurcontract (huur tegen rijst, bijvoorbeeld), en tallooze dergelijke punten meer. Daaruit zou tevens gebleken zijn in hoever wetsvermoedens, regeling van bewijslast, creëeren van bewijsstukken noodig zou zijn. De regeering vertelt niet dat voor Sumatraas Westkust en Bengkoelen al sinds jaar en dag de europeesche artikelen over onrechtmatige daad in een zeker geval gelden; heeft zij onderzocht wat de praktijk te dien aanzien geleerd heeft in verband met het adatrecht in die streken?

Het zakenrecht. De agrarische verordeningen (die het agrarisch recht volstrekt niet »beheerschen", gelijk de eerste toelichting in § 11 voorgeeft, en die buitendien meerendeels alleen voor Java en Madoera gelden) blijven natuurlijk apart staan; maar de algemeene regels, bijvoorbeeld over eigendom en bezit, wil de regeering aan het europeanenrecht ontleenen (eerste toelichting op artikel 75 lid 1). En dat in welken zin! Ik laat daar of onze netelige bezits-

acties strooken met den eenvoud en de eigenrichting der inlandsche samenleving; of de inlander door onze bepalingen over vruchtgebruik zou worden verrijkt. Maar de vraag, wat voor recht de inlander heeft op een akker dien hij *zijn* akker noemt, zal — o gruwel — geregeld worden in aansluiting aan de fictie van het gouvernementsdomein, door Raffles uitgedacht om een flinke landrente te kunnen heffen, en weliswaar door het agrarisch besluit in 1870 en 1875 bevestigd, maar nog altoos strijdig met artikel 75 lid 3 van het regeeringsreglement zelf, althans voor Java en vele andere streken, waar de inlander niet eens een woord heeft om de tegenstelling tusschen zijn als ius in re aliena geconstrueerd bezitrecht en den gefingeerden eigendom te benoemen. Wat mogen wij dus verwachten? Van dat westoostersche recht — op zijn best naar het voorbeeld van agrarisch eigendom en oogstverband en zulke maaksels — waarnaar geen schepsel verlangend en waarmee geen schepsel bevredigd is en dat het adatrecht bederft en verminkt. En de enge samenhang van het inlandsch bezitrecht met de prestatie van landrente en persoonlijke diensten? Het recht van voorkoop op aangrenzende akkers? De inlandsche opvatting van huizen als roerend goed in veel gevallen? Het ontbreken van verwervingsverjaring? De rechten van den pandnemer volgens adatrecht? Bijlage E doet het ergste vreezen.

Voorts wordt geen reden gegeven om te verwachten dat er harmonie zal wezen tusschen het (der regeering onbekende) adatrecht dat voor zekere onderwerpen blijft, en het europeesche recht dat voor andere onderwerpen daarnaast wordt ingevoerd; noch waarborg dat, hoe velerhande de inlandsche rechtsgemeenschappen hier en ginds ook mogen zijn — hier alleen territoriale gemeenschappen, ginds alleen bloedgemeenschappen, elders beiderlei —, dat europeesche vermogensrecht altoos zal passen bij die zoo verschillende gesteldheid van de volksordening.

Het personen- en erfrecht der kristeninlanders. De kristeninlanders vertoonen een eigen »maatschappelijk beeld" (tweede toelichting § 5) en voelen zich vriendje van het gouver-

nement. Is daarmee beslist dat voor hen europeesch privaatrecht deugt voorzoover niet hun levende adatrecht het tegendeel aantoont? Het antwoord is stellig: neen. De kristeninlander in moslimsche streken (zeg: Java) ontkomt aan den mohammedaanschen godsdienstigen rechter en aan het door diens rechtspraak opgedrongen familierecht, maar heeft geen eigen familierecht kunnen ontwikkelen, tenzij zending of rechtspraak hem daarbij geholpen hebben. Heeft de regeering nagegaan in hoever die hulp heeft plaatsgehad hier en ginds, en of de kristeninlander zonder eigen familierecht niet enkel rijp is voor »een familierecht (dat) ontwikkeld (kan) worden in den geest van dat voor Europeanen" (Cremer) maar voor toepasselijkverklaring van ons eerste boek? In streken waar het kristendom op het heidendom is gevolgd (zeg: de Minahasa) zijn veel rudimenten van vroeger adatrecht gebleven, die gaten en bobbels vertoonen; weet de regeering hoe haar europeesche recht met die voorshands onmisbare overblijfselen (adoptie, kindserkenning, enz.) zal kloppen, in een streek waar de familie nog rechtspersoon is? Naast het mohammedaansche erfrecht van den godsdienstigen rechter is veelal inheemsch erfrecht blijven bestaan voor die talrijke erfzaken die buiten den rechter omgaan; heeft de regeering zich afgevraagd in hoever dit inheemsche erfrecht door codificatie zou moeten worden benuttigd voor den kristeninlander? Op al deze vragen is het antwoord, dat de regeering liever »God zegen den greep" zegt. Merkwaardig is het echter — al behoeven wij daarover niet rouwig te zijn — dat de regeering (eerste toelichting op artikel 75 lid 2) de mogelijkheid van rechtsbeginselen uit het nieuwe testament voor kristeninlanders geheel terzijdestelt; te merkwaardiger, omdat zij in deze zuiver wetenschappelijke kwestie voor het moederland voor en na van geheel ander gevoelen scheen. Het verdient ook belangstellende aandacht, dat de grief van het kamerlid dr. Kuyper (24 november 1896), als zou de kristeninlander — die onder het inlandsch strafwetboek valt — berecht worden naar een »strafrecht geheel gegrond op de uitspraken van den Koran", in de voordracht niet wederkeert.

Men moet wel aannemen dat de ontwerpen zijn ineengezet buiten de leeringen der laatste jaren om. De twee afgekeurde concepten der staatscommissie-privaatrecht, dat der meerderheid en dat der minderheid — het eerste beschreven in de memorie van antwoord aan de tweede kamer nopens de indische begrooting voor 1896 blz. 19, het andere in de overeenkomstige memorie voor 1901 § 1 —, zijn uit de prullemand gehaald en aaneengeplakt, en hebben »eenheid van recht" omgekregen als een bedekkenden mantel der liefde.

Maar als het nu waar is dat de regeering noch de gebreken van het adatprivaatrecht noch de bruikbaarheid van europeesch juristenrecht aantoont, hoe is het dan te verklaren dat haar voorstel om adatrecht door juristenrecht te verdringen zooveel indische juristen koud laat? Het antwoord is niet moeilijk. In den groningschen volksalmanak voor 1900 vindt men een portret van het olde rechthuis op de groote markt in zijn ouden en in zijn herstelden toestand: eerst een »onoogelijk, vuilkleurig hok", daarna het mooie historische huis dat van de cementlaag en de vierkante ruiten en de grauwe pannen is vrijgemaakt. Wie niet wist wat er onder het oude ding verborgen zat, kan tegen amotie geen bezwaar gevoeld hebben. De juristen nu van oudere dienstjaren die noch in Holland noch in Indië geleerd hebben op het adatrecht te letten, hoe zouden zij voor behoud daarvan wat voelen? Maar in later jaren is, dank zij Wilken, Snouck, Nederburgh, tal van volkskundige bestuursambtenaren en enkele rechterlijke ambtenaren — ook mr. Van Ossenbruggen mag in dit verband niet worden vergeten —, de studie van het eigen recht der bevolking opgeluikt; wij kregen, in de dagen van de opdracht vanwege minister Cremer aan mr. Carpentier Alting gegeven, een wezenlijke rechtsstudie in Indië in het zicht. Wil de regeering met haar ontwerpen die opleving dooden, laat zij dan ook — naar de wijsheid der farizeën — den sleutel der kennis wegnemen en die ingaan verhinderen; laat zij haar adviseur voor inlandsche zaken en haar taalambtenaren afschaffen, de studie der bestuursambtenaren zóó wijzigen dat zij niet op kennis van het volk en zijn taal en zeden maar op

dilettant-juristerij worde gericht, uit de studie der rechterlijke ambtenaren het adatrecht schrappen. Want anders zal bij elke nieuwe voortschuiving van het juristenrecht het eigen volksrecht uit zijn grafkuil roepen dat het wel begraven wordt maar niet dood is, — en dat zou voor de rechtshervorming van minister Idenburg niet prettig zijn.

De regeering laat haar voorliefde voor juristenrecht ook werken op het terrein der rechtspleging. Vanouds stond het vast dat althans voor den inlander snel, goedkoop en bevattelijk recht eisch was; geen praktizijns, geen juridische waarborgen die alleen voor omslag en ingewikkeldheid kunnen worden gekocht. De reglementen op het rechtswezen in de buitenbezittingen en het concept eener inlandsche rechtsvordering van de staatscommissie-privaatrecht gingen al meer van die rechtsmiddelen onmisbaar achten; de regeering zelf moet reeds erkennen — en men denke toch even over die erkentenis door — dat bij de inlandsche rechtbanken met juridische voorzitters »procedures over het formeele recht voor den Inlander niet zeldzaam" zijn. Een onverdeeld euvel, zoudt ge denken? De regeering (eerste toelichting § 13) daarentegen doet nog een zevenmijlsstap verder en wil één rechtspleging voor europeanen en inlanders, waarbij natuurlijk niet de belangen der europeanen aan die der inlanders zullen worden geofferd. De mededeelingen der regeering zijn weer eigenaardig; zij doet alsof tusschen de rechtspleging voor de (europeesche) residentiegerechten op Java en Madoera en die voor de inlandsche rechtbanken al haast geen verschil meer is; zij zwijgt over de vraag of rechtspleging voor onjuridische rechters dezelfde als voor juridische wezen kan; verwijzing naar een rede van 's hofs president moet den — al zeer onwaarschijnlijken — schijn wekken als zou die ambtenaar het streven der regeering toejuichen. En de strafrechtspleging voor inlanders, waarvan elk buitenstander weet te vertellen hoe onbegrijpelijk zij veelszins voor den inlander is, hoe weinig haar bewijsleer op inlandsche getuigenissen past, en hoe zij soms onschadelijke vormen heeft verwaarloosd die voor den inlander bij goede strafrechtspraak behooren, — ook

die zal nog wat meer vereuropeescht worden ter liefde van een unificatie, die al het gereedliggende werk doet opbergen. Heeft de regeering nooit in het agrarisch resumé voor Sumatra (1872, blz. 113) het betoog gelezen dat uitloopt op de stelling: »de regtspleging moet zijn volgens de bevatting en ontwikkeling van het volk voor welke zij dient"?

Hoe echter zijn nu de regeeringsdenkbeelden te dezen in de wetsontwerpen uitgedrukt? Alweder allergebrekkigst. Voor kristeninlanders door niets meer of minder dan een blanco-voorschrift in artikel 109, waar dat zeker niet thuis hoort, want artikel 75 lid 2 moet voor die messing een groef open laten. Valt nu het privaat- en strafrecht der kristeninlanders toch onder artikel 75 lid 1? En wat voor waarde heeft de verdeeling over twee ontwerpen, zoo die ontwerpen onafscheidelijk zijn? Voor de onkristeninlanders is geenerlei grens getrokken tusschen verdringing van adatrecht (75 lid 2 sub 1°.) en codificatie van adatrecht (75 lid 2 sub 2°.), die als gelijken nevens elkander staan. Het adatrecht (ruimer dan: gewoonterecht) blijft betiteld als »godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken". Maar vooral: de regeering zelf is in de war met het verband tusschen 75 en 78 lid 2. Uit haar toelichting op artikel 75 moet men opmaken dat te zijner tijd ook het familie- en erfrecht der moslimsche inlanders en arabieren kan worden vervormd in de richting van unificatie. Maar zoolang 78 lid 2 intact blijft, kan het adatrecht dat ter competentie van den godsdienstigen rechter staat — en dat is met familie- en erfrecht vaak het geval — niet worden aangetast en valt het buiten artikel 75, dat alleen den gouvernementsrechter raakt. Wat wil nu de regeering? Of deelt zij de ongelooflijke meening van mr. Scheuer, dat het (afgezien van artikel 78 lid 2) denkbaar is een materie aan den godsdienstigen rechter te laten en nochtans zijn godsdienstige wet te vervangen door recht dat in verordeningen is neergelegd?

De voordracht geeft geen eenheid van recht, en verbetert niet het recht van den inlander; helpt zij dan misschien den

gouvernementsrechter uit de moeilijkheden, waaruit de vorige regeering hem geleidelijk helpen wou?

De eerste vraag is: heeft deze regeering — gelijk haar voorgangster — nagegaan, voor welke stukken van recht en welke streken voorziening het meest urgent was? Het antwoord is ontkennend. Het vermogensrecht in den door de voordracht aangeduiden omvang is zeker niet het dringendste stuk. De regeering heeft blijkbaar alleen gevraagd, voor welk stuk van recht haar verdringing door juristenrecht den minsten weerstand zou oproepen. Want dat altoos personenrecht en agrarisch recht en erfrecht met »godsdienstige of hoogere beginselen" zouden samenhangen die onzerzijds eerbiediging zouden eischen — een eerbiediging die zich intusschen verdraagt met het voorstel tot geleidelijke verdringing —, terwijl de rest van het vermogensrecht mag worden aangetast (eerste toelichting § 10), is natuurlijk maar een praatje, — een praatje dat bovendien op het verband van artikel 75 met artikel 78 lid 2 een geheel valsch licht werpt.

De tweede vraag is: geeft de regeering met haar beoogde verordeningen den rechter datgene in de hand wat hem verlost van de lasten der »vage adat?" Het antwoord is weder beslist ontkennend. Het vermogensrecht verwijst aldoor naar handelingsbevoegdheid (van vrouwen, minderjarigen, enz.), — de rechter blijft aangewezen op het zeer uiteenloopende adatrecht. Het nieuwe vermogensrecht zal natuurlijk het beginsel bevatten dat contracten partijen tot wet strekken, — maar als nu niet de gebruikelijke contracten der diverse streken na behoorlijk vooronderzoek gecodificeerd worden, onder aanvulling van leemten, dan is de rechter even hulpeloos als te voren: men denke aan een idjab-contract in het minangkabausche gebied, een mawaïh- of een geldleeningcontract in Atjèh, een inlandsch pandcontract, een contract om vee te hoeden tegen afstand van een deel der jongen, en tallooze andere. Ook is het noodig dat de toelaatbaarheid van getuigenbewijs, thans door adatrecht beheerscht, geregeld worde; het is noodig dat eigenaardig inlandsche bewijsstukken worden geschapen, wil de rechter inderdaad geholpen wezen; men denke aan het

vroegere voorschrift voor Java en Madoera inzake bewijsstukken van inlandsch bezitrecht op grond; men denke ook aan het door mr. Alting ontworpen inlandsche notariaat. Heeft de regeering over die dingen nagedacht, en ziet zij kans zonder vooronderzoek naar de precieze behoeften zulke regelingen te treffen? En dan verder: het familierecht dat de kristeninlander krijgt geldt alleen (tweede toelichting § 5) voorzoover niet zijn adatrecht daarmee strijdig is; de rechter zal dus voor die oostjavaansche, minahasische, bataksche, ternataansche kristeninlanders moeten beginnen met opdelving van het adatrecht. Wat blijft zoodoende van de voordeelen van beschreven recht, wat van de toenadering tot rechtseenheid over?

Want men zie toch eens onbevangen het schema van inlandsch burgerlijk recht aan waar de voordracht toe brengen wil (eerste toelichting § 10 en 11 en op artikel 75 lid 2, tweede toelichting § 5), een schema waarnáást dan nog recht van europeanen en vreemde oosterlingen en recht voor de vrijwillige onderwerping komt:

I. Personen- en familierecht.
   a. Voor onkristeninlanders:
      voor minangkabauers en andere moslims *adatrecht*;
      voor de overigen — — —;
   b. Voor kristeninlanders:
      europeanenrecht, voorzoover hun *adatrecht* niet daarvan afwijkt, tenware bij koninklijk besluit dat adatrecht weer werd *uitgesloten*.

II. Vermogensrecht voor alle inlanders:
      pasklaargemaakt *europeanenrecht*, behalve:
   1°. grondbezit: *(gecodificeerd) adatrecht* en *agrarische verordeningen*;
   2°. mohammedaansche vrome stichtingen: *adatrecht*;
   3°. rechten van dorps- en familiegemeenschappen: *(gecodificeerd) adatrecht*.

III. Erfrecht.
   a. Voor onkristeninlanders:
      voor minangkabauers en andere moslims *adatrecht*;
      voor de overigen — — —;

b. Voor kristeninlanders:
europeanenrecht.

En mogelijk geldt dit schema alleen voor meer beschaafde streken, terwijl voor min beschaafde streken altoos adatrecht gelden blijft.

Het valt moeilijk te getuigen dat dit schema het den rechter doodeenvoudig maakt; moeilijk gerust te wezen, dat het niet voor den inlander al die heillooze procesconflicten zal baren daar de vreemde oosterlingen van weten mee te praten, conflicten over de vraag: »wordt het punt in geschil door adatrecht of door verordening beheerscht", een vraag waarmee ook rechterlijke bevoegdheid en rechtspleging samenhangt. Maar het scherpst treft wel dit dat de regeering, zoovaak zij om de rechtsbehoeften van den inlander te ontzien stukken adatrecht ongerept laat, afbreuk doet aan haar begeerte naar eenheid van recht en naar hulp aan den rechter, terwijl zij den rechter en de rechtseenheid niet kan ter wille zijn zonder door haar juristenrecht het belang van den inlander te schaden.

En nu ten laatste: de voordracht zwijgt als het graf over wat in haar kader een zeer aangelegen punt is, het adviseurschap bij de rechtspraak over inlanders. Thans heeft de gouvernementsrechter de voorlichting van een adviseur, die hem in civiele zaken moet inlichten over het adatrecht dat zal zijn toe te passen, in strafzaken over het voormalige adatrecht waarmee nog altoos (de regeering zwijgt dit dood, om te kunnen doen alsof de wetgeving reeds nu voor allen eenheid van strafrecht kende op het strafstelsel na; eerste toelichting § 3, § 6, § 12) moet worden rekening gehouden bij de uitspraak. Dat adviseurschap zou van verhoogde waarde worden als de regeering het adatrecht door juristenrecht verdrong; als de rechter dus telkens gevaar liep met de rechtsovertuigingen des volks in botsing te komen. Wat wil de regeering daar nu mee? De bestaande adviseurs zijn allerslechtst gekozen door den wetgever van 1848, die meende dat voor mohammedaansche inlanders wel mohammedaansch recht zou gelden, en die dus naar een moslimsch wetgeleerde in plaats

van naar een kenner van het inheemsche recht omzag; zoodat die adviezen in de praktijk niets beduiden, al heeft de wetgever het goede gewild. Zal de regeering, die immers met den indischen rechter begaan is, hem een beteren adviseur uitzoeken, en ook een adviseur voor het adatrecht der kristeninlanders instellen? Of zal zij den adviseur doen verdwijnen, opdat de gedachte aan adatrecht verre zij van elke terechtzitting? Of zal zij den redeloozen toestand van thans zoo laten als hij is? De stukken zwijgen.

Er is nog bijwerk in de voordracht, naast het hoofdwerk dat ik besprak. Voorstellen over publiekrecht der kristeninlanders, over herziening van de bevolkingsklassen, en over conflicten van verschillend klasserecht (intergentiel recht). Of zij veel treffender zijn dan de vorige? —

Het voorstel nopens publiekrecht der kristeninlanders is woordgeworden in den blancoterm van artikel 109: »behoudens den bij algemeene verordening te regelen rechtstoestand der inlandsche Christenen", een term die naast privaat- en strafrecht immers ook staats- en administratiefrecht reserveert. Dat het voorbehoud in geen geval thuishoort in artikel 109 is reeds beduid; maar ten andere laat zich vragen, of voor den eisch van een aparte verordening (of aparte verordeningen) op den publiekrechtelijken toestand der kristeninlanders wel eenige reden is in dit regeeringsreglement. Wat toch zijn al zoo de grieven tegen het huidig publiekrecht der kristeninlanders, grieven die in deze voordracht nauwelijks in opgerolden vorm worden vertoond, maar die onder het vorig kabinet breed werden uitgemeten?

Men noemde den verplichten zondagsarbeid in heeredienst. Inderdaad kennen de ordonnanties en haar uitvoeringsvoorschriften geen vrijstelling voor kristeninlanders op zondag, maar de praktijk kent zulk een vrijstelling schier overal (men raadplege Fokkens' eindresumé), en wat hier te doen viel was dus enkel regulariseeren van het bestaande, waartoe het regeeringsreglement reeds nu alle ruimte laat. Waarom heeft het kabinet daarvoor niets gedaan?

Men noemde de bewakingsdiensten voor mohammedaansche godsdiensthuizen en graven. Of kristeninlanders inderdaad hiervan moeite ondervinden zegt de voordracht niet; in elk geval laat het regeeringsreglement reeds nu alle ruimte voor verbetering, gelijk ook voor vrijstelling van dorps- en cultuurdiensten op zondag of van arbeid van gevangen kristeninlanders op kristelijke feestdagen. Aan geen van die zaken is iets gedaan door de regeering.

Men noemde de gedwongen bijdrage tot de »heilmaaltijden" in de dorpen op Java, bij welke geliefde oudjavaansche plechtigheden sinds jaar en dag de opdracht van een gebed door den mohammedaanschen dorpsgodsdienstbeambte of door een mohammedaansch geleerde in zwang is gekomen. Ligt het op den weg van het gouvernement te beslissen dat deze heilmaaltijden, ook als het moslimsche gebed wegblijft, met het kristendom onvereenigbaar zijn? De regeering kan toch niet vergeten wezen hoe de »offerfeesten" op Bali aan de rechterzijde der tweede kamer welgevallig in stede van aanstootelijk zijn geworden toen ze in (1899) in »oogstfeesten" waren verdoopt.

Men noemde de onzekerheid van den eed der kristeninlanders; maar ook dat gaat buiten het regeeringsreglement, ten deele zelfs buiten het staatsblad, om.

Men noemde de berechting van kristeninlanders door districts- en regentschapsgerechten, waarin de rechter (ter Sumatraas Westkust: de rechters) moslim is of kan zijn. De wegneming van dit bezwaar moet niet wachten op den tijd dat in alle kristenstreken de rechtspreker in deze gerechten zelf kristen zal zijn; mits het bezwaar niet alleen voor kristenen tegenover een moslim als rechter, maar ook voor andersgeloovigen tegenover een kristeninlander als rechter worde weggeruimd. Doch in de heele voordracht — die de districts- en regentschapsgerechten wil behouden — is over wegneming van deze grieve van eertijds geen letter te vinden. In elk geval gaat de voorziening buiten het regeeringsreglement om.

Men noemde, vóór 1891, de aanwezigheid van den mohamme-

daanschen adviseur bij rechtszaken tegen een onmoslimschen inlander, — gevolg van tegenspraak tusschen eenige wetsartikelen. Minister Mackay heeft dien wetsstrijd in 1891 voor kristeninlanders ondervangen; wat dr. Kuyper niet weerhield de grief op 22 november 1900 als nog bestaande te memoreeren. Bij de herziening van groote stukken rechtswezen in 1901 heeft men het besluit van 1891 laten bestaan, omdat hier of daar de oude wetsstrijd nog zou kunnen zijn overgebleven; en inderdaad zijn er zulke bepalingen ook na 1901 te wijzen (artikel 82 en 131 rechterlijke organisatie, artikel 263 inlandsch reglement). Wat doet nu deze regeering? Zij ziet de bezwarende artikelen over het hoofd (koloniaal verslag van 1904 kolom 153) en trekt bij indisch staatsblad 1903 no. 410 het besluit van 1891 in; in plaats van dat besluit ook tot andere niet-moslims dan kristenen uit te breiden. De éénige daad van deze regeering voor het recht der kristeninlanders heeft zoodoende een moeilijkheid voor hen geschapen in plaats van weggenomen! Daarmee is niet gezegd dat het adviseurschap met het oog op de kristeninlanders na 1901 doeltreffend geregeld was. Want zij hebben heel geen adviseur voor hun adatrecht. En zoo straks is er al op gewezen dat de raad van zulk een adviseur juist bij de plannen der regeering als veiligheidsmaatregel niet te ontberen is. Intusschen, de voordracht let daarop niet.

En eindelijk de meest geruchtmakende grief, de grief dat artikel 124 regeeringsreglement en artikel 17 van de instructie der regenten op Java en Madoera beletten dat een kristeninlander ambtenaar bij het inlandsch bestuur, althans regent, kan worden. Van deze grief, waarvoor minister Van Asch van Wijck het regeeringsreglement wilde wijzigen, wordt nu zelfs niet gerept. Zal het dan geen zaak zijn om, nu toch wijziging aan de orde is, uit artikel 124 (dat in beide leden prullig gesteld is) dezen twijfel weg te nemen? Of meent de regeering dat haar blancovoorschrift over »den rechtstoestand der inlandsche Christenen", een voorschrift dat voor geen der vorige grieven zin heeft, in staat stelt om bij lagere algemeene verordening aan artikel 124 te derogeeren? Het laat zich, zonder een woord van toelichting, niet denken.

Onze slotsom over het publiekrecht der kristeninlanders in deze voordracht kan dus slechts deze zijn: dat de voorgestelde woorden (in artikel 109) voor het staats- en administratiefrecht overbodig zijn; dat die woorden in geen geval het bezwaar der regeering (eerste toelichting § 2), dat de wetgeving dikwijls uitgaat van het vermoeden als zou elke inlander mohammedaan (of heiden) zijn, kunnen ondervangen, aangezien ze dan ook op andere niet-moslims dan kristenen zouden moeten slaan; en dat de eenige noodige wijziging (artikel 124) is nagelaten. De regeering zal haar stilzitten van deze drie jaar misschien verdedigen met een beroep (tweede toelichting § 1, § 3, § 5) op het bestaande artikel 109 lid 4 regeeringsreglement, dat volgens sommigen verbiedt tusschen kristeninlanders en andere inlanders verschillen van recht te maken (anderen zien er alleen een ongelukkige paraphrase in van de gedachte: »kristeninlanders behooren derhalve van nu voortaan tot de bevolkingsklasse der inlanders", waar zij tijdens de behandeling van het regeeringsreglement niet toe behoorden); maar dan veroordeelt zij als onwettig, onder meer, het besluit van minister Mackay, de eenige daad voor het recht der kristeninlanders van *dat* ministerie. —

Nu de herziening van de bevolkingsklassen. Dat de geldende regeling (artikel 109 regeeringsreglement) vol gebreken zit is bekend genoeg: de grenslijnen die zij tusschen europeanen en met hen gelijkgestelden, inlanders en vreemde oosterlingen, trekt zijn onzeker; de bevoegdheid om de automatische werking van den regel voor speciale gevallen te breken (lid 5) is onduidelijk omgrensd; en het verband van dit artikel (lid 1) met de rest van het regeeringsreglement is in 1854 telkens vergeten. De regeering heeft er natuurlijk naar gestreefd die drie hoofdfouten in haar tweede ontwerp te mijden. Zij wil tevens rekening houden met het feit dat — gelijk zij het in rake beeldspraak uitdrukt (tweede toelichting § 2) — »de oorspronkelijk breede kloof tusschen blanken, bruinen en gelen voor een goed deel, door het ontstaan van velerlei tusschentinten, (is) gedempt".

Het verband met de rest van het regeeringsreglement —

om daarmede te beginnen — wordt er evenwel door de voordracht niet beter op. Tusschen het nieuwe artikel 109 en de bestaande artikelen 46, 47, 78, 83, 86 en 126 regeeringsreglement is disharmonie. Men zal voortaan altoos naar de overgangsbepalingen van dit wetje (artikel 2 lid 2 en artikel 3 lid 1 tweede ontwerp; waarin de politieke contracten en de eventueele verordeningen van locale raden vergeten schijnen) moeten gaan om het regeeringsreglement te kunnen lezen, doch de slotwoorden van artikel 2 lid 2 laten voor menig artikel in het regeeringsreglement onzekerheid.

De afwijkingsbevoegdheid van het bestaande artikel is in het ontwerp weggelaten. De grenslijnen der regeering zijn zóó onfeilbaar, dat voortaan niemand meer in een kategorie kan wezen waar hij niet in thuishoort. Men zou kunnen vragen of dan toch niet het aanwezen van een veiligheidsklep nut kan doen; men zou de overbrenging naar een andere bevolkingsklasse in de hand des rechters kunnen stellen. Maar hoe als men in Indië eens zoo onbescheiden mocht zijn voor een gegeven geval of groep van gevallen het onfeilbare artikel onduidelijk te achten? Bindende rechterlijke uitspraak (vergelijk artikel 4 lid 4 der indische mijnwet) of bindende regeeringsbeslissing ware dan weldaad. Het artikel opent de gelegenheid niet.

En nu de onfeilbare grenslijnen zelve. Zij zien, gelijk de regeering in lid 1 ondoordacht neerschrijft, alleen op »toepassing in Nederlandsch-Indië"; onze consulaire ambtenaren missen dus voortaan een maatstaf om te meten of iemand inlander is al dan niet. Die grenslijnen verdeelen niet meer de bevolking in groepen, maar de wettelijke voorschriften; zoodat men nu personen krijgt die volgens de voordracht *wel* inlander *zijn* (kristeninlanders; inlanders die den staat van nederlander bezitten, waarmede indoos bedoeld schijnen) maar *niet* met het woord inlander in de wetgeving *bedoeld worden*. De list is natuurlijk bedacht om de kristeninlanders uit te sparen, maar wordt in de tweede zinsnede van artikel 75 (»hoofdgroepen der bevolking") weer vergeten.

Komt nu naar de onfeilbare indeeling der regeering de

beschavingstrap van elk der uiteenloopende individuen tot zijn recht? Het zou een merkwaardig toeval wezen; want het ontworpen artikel 109 kent niet minder dan drie elkaar kruisende criteria: werelddeel, godsdienst en familierecht. Wel wordt natuurlijk in het voorbijgaan (eerste toelichting § 2) aan de »antithese" tusschen kristen en onkristen goud, wierook en mirre gebracht; maar de tweede toelichting durft het toch niet aan, alle israëlieten, hindoes, moslims en heidenen in één bevolkingsklasse bijeen te brengen.

Onder de voorschriften voor europeanen komen allen die, indien al geen nederlander, »uit Europa afkomstig" zijn. Bepaalt alleen de eigen geboorte die afkomst, of, zoo neen, bij de hoeveelste generatie houdt zij op, of wordt misschien naar de geboorteplaats der ascendenten gerekend? Valt dus de te Konstantinopel geboren en opgevoede zoon van een turk, die zelf in Kleinazië geboren werd, onder de bepalingen voor europeanen of onder die voor vreemde oosterlingen?

De tekst is het tegendeel van afdoende. Hoe staat het, afgezien daarvan, met het bewijs der feiten? Men heeft sindslang te Batavia turksche »europeanen", die als zoodanig gelden op grond van twijfelachtige documenten betreffende de europeesche geboorte hunner ascendenten, en in de laatste jaren poogden turksche consuls te Singapoer en te Batavia herhaaldelijk turksche onderdanen, die aziaten waren, op grond van beweerde afkomst uit in Europa geborenen binnen te smokkelen als europeanen. Betrouwbare registers van den burgerlijken stand ontbreken feitelijk in Turkije, en er heet bij de ambtenaren omkoopbaarheid te zijn en neiging om aan hun landgenooten in den vreemde de gunstigste positie te verschaffen. En toch zou men na dit artikel geen moeilijkheden beleven aan turken en vooral aan arabieren, die gaarne vrij willen komen van de wijkenordonnantie en het passenstelsel?

Maar bovendien: gaat het aan bij herziening van de bevolkingsklassen naar dit louter toevallig criterium van afkomst uit Europa te beslissen hoe de beschavingstrap is en de turksche onderdanen in twee groepen te splijten? Maken zich

dan niet bijvoorbeeld aldoor breeder kringen van egyptenaren de europeesche beschaving eigen?

Bij de europeanen blijven alle »Japanners"; zijn japansche onderdanen bedoeld of lieden van japanschen landaard? De regeering zegt dat wij in 1899 de japanners met de europeanen hebben gelijkgesteld wegens hun familierecht. Deze mededeeling moge dienstig wezen om straks de kamer te winnen voor de bepaling dat »een familierecht, in hoofdzaak berustende op dezelfde beginselen als het Nederlandsche" zal brengen onder de bepalingen voor europeanen, juist is zij niet. Voor en na toch is bij het japannerswetje geschreven en gezegd dat de wijziging werd voorgesteld omdat de japanners als natie den beschavingstrap der westeuropeesche volken hadden bereikt, gelijk bleek uit het feit dat Japan door de westeuropeesche staten in allen deele als gelijke werd bejegend en »geheel op Europeesche leest geschoeide wetboeken betreffende het materieele en formeele burgerlijk (dus ook handels-) en strafrecht" bezat. Van familierecht in het bizonder is geen sprake geweest, en had geen sprake kunnen zijn. Mr. Harte van Tecklenburg (wiens gezag door dezen minister van koloniën wel niet zal worden gewraakt) herinnert in de voorrede voor zijn hollandsche vertaling van het japansche burgerlijk wetboek (1903, blz. VI) dat »ten aanzien o.a. van het familie- en erfrecht de specifiek Japansche rechtsopvattingen in stand zijn gebleven"; en hij brengt dan ook (blz. IV) het japannerswetje allerminst met het familierecht der japanners in verband, maar (de schrijver was in 1899 kamerlid) met »de internationale toelating en opneming der Japansche natie in de rij der hoogere Cultuurvolken". En zoo de regeering zich de moeite gegeven had de memorie te lezen van den japanschen gedelegeerde ter vierde haagsche conferentie van internationaal privaatrecht, zou zij ontwaard hebben (actes 1904 blz. 142—143) hoe ook deze tot zijn spijt erkennen moest dat de gelijkenis tusschen japansch en westeuropeesch familierecht nog niet bijster groot was.

Of dan »een familierecht, in hoofdzaak berustende enz.",

in de praktijk als kenteeken zal zijn te hanteeren? Men kan elders in de voordracht (eerste toelichting § 8 en op artikel 75 lid 3) een vernietigend oordeel over zulk een verwijzing naar »beginselen" lezen. De gedachte trouwens dat het familierecht het langst den beschavingstoestand van een volk blijft teekenen gaat niet op ten aanzien van moslimsche volken, waar in den regel het familierecht juist verdrongen is.

Aan de bepalingen voor inlanders worden mede onderworpen alle niet-inlanders die »zich in de inheemsche bevolking hebben opgelost". Zulk een oplossing komt — naar verzekerd wordt door wie het weten kunnen — in de omstandigheden van onzen tijd ten aanzien van arabieren nooit meer voor en zou door dezen ook nooit gewenscht worden. De uit oudere tijden door de regeering geciteerde voorbeelden waren uitzonderingen en kwamen voort uit oorzaken die zich thans niet meer voordoen. De arabieren van Pontianak, Siak, Palembang, ook al kennen velen hunner geen arabisch meer, blijven als klasse evenzeer van de inheemsche bevolking gescheiden als indoos van het zooveelste geslacht, te meer daar oplossing hun alleen nadeel zou kunnen opleveren. Chineezen lossen zich wel op. Niet »geleidelijk", want al is een chinees de laatste van tien in Indië geboren generaties en al verloor hij nog zooveel van de kenmerken der mongolen, hij blijft chinees zoolang hij niet het heerschende geloof der inlanders aanneemt. Door bekeering daarentegen wordt ook de verschaangekomen mongool bij de inlandsche maatschappij ingelijfd en in het volgende geslacht weten velen niet meer van de mongoolsche afkomst. Deze samensmelting heeft totdusver wel zeer dikwijls, maar toch altijd bij uitzondering en min of meer clandestien plaats, daar een strenge handhaving van de bepalingen op het samenwonen in wijken, de kleeding enz. der vreemde oosterlingen zich praktisch er tegen verzet. Zeer vele chineezen willen echter gaarne aldus »zich oplossen", om meer vrijheid van beweging, gemakkelijker uitoefening van rechten op grond, enz. te erlangen. De hierbedoelde bepaling zal dus de islamiseering van vele chineezen ongetwijfeld in de hand werken. —

En nu ten laatste het intergentiele recht. De voordracht spreekt er op tal van plaatsen over met kennelijke voorliefde; zij noemt het quasi-internationaal recht (eerste toelichting § 3; in § 5 geeft zij echter zelf aan hoe oneigenaardig die naam is) en schijnt de oplossing te willen zoeken in een stelletje moderne statutenregels; anders zou aan haar intergentiele regels een onderzoek naar materie na materie moeten voorafgaan. Er waren in Nederland menschen die meenden dat de codificatie van het internationaal privaatrecht juist een reuzestap vooruit had gedaan, sinds men het denkbeeld had weggezet om vanbovenaf over onbekende rechtsconflicten te willen legifereeren, en den langen maar loonenden weg was ingeslagen van nauwgezet onderzoek naar de bestaande bepalingen in zestien of zeventien staten als voorbereiding tot een traktatueele voorziening die met den onverwachten rijkdom van het bestaande doeltreffende rekening kon houden. Maar dat het voor zijn tijd voortreffelijke boekje van mr. Asser van 1880 verouderd is, en dat de haagsche conferenties een weg van specialiseering inslaan daar zelfs het nederlandsche avant-projet van 1893 nog niet naar taalde, schijnt voor de regeering, die nog op een lex loci contractus bouwt (eerste toelichting § 5), verborgen gebleven. Het merkwaardigste echter is dat in de ontwerpen de moeilijke vraag of artikel 75 ook op conflicten van klasserecht ziet (het antwoord in § 5 der eerste toelichting is uiterst betwistbaar) geen woord van oplossing vindt, — zoodat de onmisbare regeling van die conflicten (eerste toelichting § 10) in dezelfde knel blijft zitten als totdusver.

De zes lijvige bijlagen — lectuur voor gepensionneerden en wachtgelders — zouden, als het aankwam op kolommen druks, veel kunnen goedmaken. Zij lichten echter niet toe, maar brengen de lamp naar zijvertrekken waar wij niet van doen hebben. De regeering had, in stede van dit zestal, liever één advies moeten overleggen van dr. Snouck Hurgronje. Dáár zou de kamer wat aan gehad hebben, en de heele wereld zou der regeering de gelegenheid om zoo'n advies te krijgen hebben benijd. De minister zal dus wel goede reden hebben

gehad om den meest bevoegden beoordeelaar van de strekking zijner voordracht buiten de zaak te houden.

Maar wat binnen ons besprek valt is de eigenaardige werkorde der regeering inzake verbetering van inlandsch recht en rechtspraak. Dat zij mr. Carpentier Alting aan den arbeid liet, wetende dat zij zijn concepten voor notificatie zou aannemen, is maar één der grieven. Zij vond een inlandsch strafwetboek in voorbereiding, waarop het strafwetboek voor europeanen nu al zes jaar wacht; en in plaats van dat wetboek te arresteeren (waartoe artikel 75 alle vrijheid laat) mijmert zij over samensmelting van de twee wetboeken tot één, die immers altijd nog gebeuren kan. Zij vond herziening van de strafrechtspleging in voorbereiding voor europeanen en voor inlanders; en in plaats van af te doen wat haar hand te doen vindt door die beide rechtsplegingen (elk van beide, zoo mogelijk, voor heel Indië geünificeerd) vast te stellen en de bezwaren van § 5, § 13 en § 15 der eerste toelichting weg te ruimen, wenscht zij ook dit werk op te hangen aan een kapstok van »één strafvordering voor allen" die nog amper bij den timmerman besteld, laat staan in gereedheid, is. Zij vond het denkbeeld gerijpt (gepubliceerde bundel bescheiden over »opheffing van de rechtbanken van omgang en nieuwe regeling van de residentiegerechten op Java en Madoera", 1900, eerste gedeelte blz. 12—13) om het reglement op de rechterlijke organisatie samen te smelten met de hoofdstukken over rechterlijke inrichting in de zeventien reglementen voor de buitenbezittingen, en dien arbeid van »consolidation" — die een ware weldaad zou zijn — gelijktijdig met de invoering van de nieuwe strafwetboeken te doen beëindigen; en in plaats van de werkende hand uit de mouw te steken schrijft zij de idylle over rechterlijke inrichting der toekomst die men boven bewonderd heeft. Is scherper tegenstelling denkbaar dan tusschen dit treuzelzieke ophangen van alles aan alles eenerzijds, en anderzijds dat wat onder het vorig kabinet voor de verbetering van recht en rechtspraak gebeurde, toen onderwerp na onderwerp werd in het staatsblad gebracht en gladstrijking van ontstane oneffenheden, indien noodig, plaatsvond achterná?

In het lustelooze veldtochtsplan dezer voordracht is inderdaad niets anders te vinden dan een kunstig samenweefsel van halve waarheden, waarvoor al het nijvere werk des vredes is stilgezet, en dat alleen de verdienste heeft in zoodaniger voege te zijn geschikt dat de argelooze lezer wel in den waan moet komen als bewees de regeering en als maakte zij aannemelijk wat zij beweert en aanprijst.

Wat hún dan te doen staat die *wezenlijk* eenheid van recht, verbetering van het recht des inlanders, tegemoetkoming aan de bezwaren van den rechter, voortgang van de nieuwe strafwetgeving begeeren? Zij hebben het redmiddel voor het grijpen: het ligt onder de nalatenschap van het vorig kabinet (memorie van antwoord aan de tweede kamer nopens de indische begrooting voor 1901 § 1; koloniaal verslag van 1901 blz. 60). Als de maatregel van minister Cremer — »een kloeke en nobele daad" volgens het kamerlid dr. Kuyper (22 november 1900) — was doorgezet, stond nu wellicht de eerste verordening daartoe al in het staatsblad. Waarom zwijgt de voordracht dien maatregel dood? De nalezing van Cremer mag gerust gezien worden naast den wijnoogst van Idenburg.

Doorzetten van het plan der vorige regeering wil zeggen: in één of meer streken van Indië voor achtereenvolgende brokken van recht — plaatselijk en partieel derhalve — het adatrecht van den inlander doen verkennen en opteekenen door kundige juristen, en verordeningen door hen doen ontwerpen waarin die plaatselijke en partieele stof met de noodiggeachte wijzigingen wordt vastgelegd. Die vervanging van het adatrecht door gecodificeerd adatrecht zal natuurlijk zijn aan te vatten in de streken waar zij het dringendst noodig is — met name de streken der kristeninlanders — en voor de rechtsbrokken die den rechter de meeste zorg geven; zij zal niet de rijke casuïstiek van het europeanenrecht moeten navolgen, maar zich zooveel mogelijk tot hoofdgevallen moeten bepalen. Die losse verordeningen zullen al dadelijk alle groepen der inlandsche bevolking moeten omvangen, om

zoo spoedig doenlijk met verordeningen voor vreemde oosterlingen en europeanen in die streek tot één te worden gemaakt door toenadering van de uitersten tot het midden. De moeilijkheid die dan overblijft zit in de interlocale conflicten van recht — heelwat eenvoudiger en zeldzamer dan de intergentiele der regeering — tusschen de diverse rechtskringen waar het recht geregeld zal zijn; maar het unificatiewerk dat daartegen noodig wezen zal, vindt natuurlijk reeds talrijke trekken van overeenstemming, naardien de codificatiearbeid in elk dier kringen het proces der rechtsontwikkeling heeft kunnen leiden en verhaasten, met de oudste regeling als »basis of norma". Naast dit alles zal saamvatting in één verordening noodig zijn voor rechterlijke organisatie, europeesche rechtsvordering, europeesche strafvordering en inlandsche rechts- en strafvordering, alsmede voor de inheemsche rechtspraak binnen gouvernementsgebied; en vooral natuurlijk afwerking en invoering van de nieuwe strafwetgeving. Door dit een en ander zal de eenheid van recht in Indië duizendmaal meer worden gebaat dan door de rechtsrevolutie der regeering.

Of hebben zij gelijk die meenen dat er »honderd of meer" aparte rechtskringen in Indië zullen noodig zijn volgens dit schema? Hier kan alleen een schets van indeeling het debat vruchtbaar maken; het ware nuttig de bedoelde honderd kringen te kennen. Zou niet met een twintigtal kringen van codificatie voor de vijfendertig gewesten van onze oost (die zestigmaal zoo groot is als Nederland) kunnen worden volstaan? Bijvoorbeeld: 1 Westjava, 2 Middeljava, 3 Oostjava met Madoera, 4 de lage streken van de Lampoengs en van Palembang, 5 het minangkabausche gebied, 6 Middelsumatra (Gajoland, Bataklanden, enz.), 7 de rest van Atjèh, 8 het maleische gebied (Sumatraas Oostkust, Riau, enz.), 9 Bangka en Blitoeng, 10 Borneo, 11 de Minahasa, 12 de rest van het gewest Menado except de nieuwe afdeeling Midden-Celebes, 13 Zuidcelebes en de westkust van het eiland, 14 de rest van het eiland Celebes (incluis de genoemde afdeeling Midden-Celebes), 15 de Ternate-archipel, 16 het gewest Amboina,

17 Nieuwguinea, 18 het gewest Timor benevens Soembawa enz., 19 Bali en Lombok. —

Een herziening van het regeeringsreglement ten dienste van deze denkbeelden, die zich groepeeren om het werk der vorige regeering, hoeft heelwat minder om te halen dan de voordracht van november. Zij moet in één wetsontwerp worden bewoord, en de artikelen 75, 76, 78, 109 (met wat daarmee samenhangt) en 124 in orde brengen.

Artikel 75 ware te beperken tot privaatrecht, voorop een regel voor de rechtspleging (algemeene verordening), de rest regels voor het materieele recht (algemeene verordening verplicht voor europeanen, mogelijk voor alle klassen of voor anderen dan europeanen). Regeling van burgerlijk recht voor alle klassen of voor niet-europeanen hebbe niet plaats dan na deskundig plaatselijk onderzoek naar het adatrecht, en elke dier codificatieverordeningen vervalle na tien jaar zonderdat een opvolgende verordening er naar verwijzen mag (dit om stremming tegen te gaan). Bij gebreke van zulke verordeningen geldt het adatrecht. Het artikel late alles wat de vrijwillige onderwerping betreft aan een algemeene verordening over, en make mogelijk dat intergentiele en interlocale rechtskwesties geregeld worden bij ordonnantie, ook al zijn er onder de botsende regelingen hoogere verordeningen.

Artikel 76 zal met de strafrechtsvoorschriften uit artikel 75 (zooveel noodig gewijzigd) zijn te vermeerderen en zal om het materieele strafrecht der locale verordeningen moeten denken. Het zal invoering van een militaire strafwetgeving in den geest van de moederlandsche van 1903 ook zoo zij aan de invoering hier te lande voorafgaat ontwijfelbaar wettig moeten maken.

Artikel 78 lid 2 zal voorzien moeten worden van het voorbehoud, dat, als een der daarbedoelde materies voor eenige streek gecodificeerd wordt of als vrijwillige onderwerping plaats heeft, de rechtspraak in die materie van den godsdienstigen rechter of de chineesche hoofden overgaat op den gouvernementsrechter van lid 1.

Artikel 109 (waarin het woord kristeninlanders niet langer

mag voorkomen) zal, om een scheidingslijn tusschen europeanen en vreemde oosterlingen te treffen die rekening houdt met den beschavingstrap en naar waarheid in de lijn blijft van het japannerswetje, als europeanen hen kunnen aanmerken die door geboorte uit aldaar gevestigde ouders of door bij algemeene verordening te preciseeren afstamming in verband staan met een moederland dat beschaafde mogendheid is of geregelde betrekkingen op voet van volkomen gelijkheid (dus zonder capitulatiën of exterritoriale rechtspraak) met de beschaafde mogendheden onderhoudt, en verder hen die den staat van nederlander bezitten of beroepsconsul van een vreemden staat in Indië zijn; een en ander onder (bij algemeene verordening te regelen) bevoegdheid van den rechter om hetzij twijfel — ook inzake onderdeelen der klassen (chineezen, kristeninlanders) — uit te maken op voor den vervolge bindende wijze, hetzij iemand uit een der drie klassen op eigen of ambtelijk verzoek in een andere over te brengen (van welke overbrenging een algemeene verordening dan de gevolgen voor het gezin moet regelen). De chinees of arabier blijft dan ook na den doop vreemde oosterling.

Artikel 124 eindelijk zal zoo zijn te veranderen dat niemand er meer een beletsel tegen kristenen als inlandsche hoofden in niet geheel gekerstende streken in zal kunnen zien.

En bij dit alles — waarbij natuurlijk veel nauwkeurigheden moesten worden verwaarloosd — zal zijn te denken aan het wankele verband tusschen de nieuwe voorschriften en de onzekere bepaling van artikel 132 lid 1. Een nieuw artikel 133 om de bestaande militaire strafwetgeving te wettigen zou voorts geen weelde zijn. —

Moet dus betering gezocht worden door amendementen in dezen zin aan de regeeringsontwerpen toe te brengen? Neen, tot elken prijs neen; hoe urgent voorziening ook moge zijn. Want geen kamervotum welk ook en geen regeeringsverklaring welke ook is in staat deze wetsontwerpen los te binden van hun funeste toelichting. Die toelichting zou voor den lageren wetgever en voor rechter en commentator ten

eeuwigen dage leidsnoer blijven. Daarom: alleen afstemmen kan uitredding geven.

Tegen drieërlei regeeringsgelok met name sta de kamer vast.

Vooreerst: tegen beroep op goede bedoeling, die blijken zou uit de stukken. Zegt niet de regeering zelf (toelichting op artikel 75 lid 1) dat de woorden »zooveel mogelijk" gelegenheid geven het europeesche juristenrecht te verbuigen zoover dat maar noodig is? Erkent zij niet zelf (eerste toelichting § 11 en op artikel 75 lid 2) dat »het nationaal burgerlijk recht" der onkristeninlanders »eerbiediging" moet vinden, volgens »een beginsel, hetwelk van ouds de grondslag van onze koloniale staatkunde is geweest"? Roemt zij het niet (tweede toelichting § 2) »een juist beginsel", het eigen recht der inlanders voorzoover zij daaraan »moreele of materieele behoefte" hebben te respecteeren? Openen de twee wetsontwerpen niet ook de gelegenheid om bij codificatie »den Inlander te laten wat zijne eigene instellingen en gebruiken goeds opleveren" (tweede toelichting § 5)? En bij een vogelaar die zóó zoet weet te fluiten zou het eigen volksrecht van den inlander niet veilig wezen? — »Dudlei Karleton is uw vriend niet"; de kamer sta vast.

Ten andere: de regeering belooft wellicht dat niet in het adatrecht zal worden ingegrepen dan na omzichtige voorbereiding. Maar die voorbereiding juist is niet denkbaar dan na plaatselijk en partieel onderzoek door den ganschen archipel heen; zou voor het enkele vermogensrecht tientallen jaren vorderen. En dat onderzoek zou zoo onvrij mogelijk zijn, want de wet zelve gaat zeggen dat het op westeuropeesch recht uit moet loopen. — De kamer sta vast.

Ten laatste: de regeering zal wellicht pleiten dat haar voordracht alleen wettigt wat sindslang praktijk is; dat reeds thans verdund europeanenrecht op den inlander wordt toegepast in stede van adatrecht. Vooreerst is te dien aanzien in de laatste tien jaar zichtbare verbetering in de jurisprudentie; maar weet de regeering niet hoe de vroegere jurisprudentie zoo onachtzaam kwam? Men propageerde de wanmeening dat het adatrecht der bevolking uit »islam met

afwijkingen" bestond; de aanstaande rechtsbedeelers leerden braaf het moslimsche recht, en anders niet; zij bevonden dan dat bij den gouvernementsrechter geen moslimsch maar haast immer het inheemsche recht te pas kwam daar zij niets van wisten en dat op de buitenbezittingen meestal beter geconserveerd is gebleven dan op Java; en pasten dan in 's hemels naam maar europeesch recht toe. Doch is dat nu een grondslag om een rechtshervorming op te bouwen? — De kamer sta vast.

Maar — is de kamer verantwoord als zij door afstemming het werk van drie kostbare jaren ongedaan maakt?

Het werk dier drie jaren zal ook bij afstemming van de voordracht niet nutteloos zijn verricht. Er hangt sinds jaar en dag onder de oudere indische juristen (voortreffelijke rechtsgeleerden veelal, wier kennis vollen eerbied verdient) een stemmelooze onuitgesproken weerzin tegen dat adatrecht, daar immers geen schepsel wat van weet, dat zelfs van elementaire rechtsonderscheidingen als eigendom versus civiel bezit geen begrip heeft, dat alleen spotshalve in het regeeringsreglement pronkt. Die oppositie heeft nu in de regeeringsvoordracht haar preciseering gevonden, — en de preciseering doodt haar.

Doch zie wat verder. Naar het werkplan-Cremer zou aan een probleem, waarvoor géén andere kolonie een oplossing heeft gevonden, gewerkt zijn op een wijze die ons in eigen oog releveerde, waarin de vreemde wetenschap zich verlustigen zou, waarnaar zich vreemde regeeringen voor haar koloniën ongetwijfeld vroeger of later zouden richten, zouden richten met hollandsche hulp misschien. Moet nu waarlijk ook Indië in alles naäapster worden, mag het niet een enkel maal toongeefster zijn? Laat vrij de regeering op het plein voortgaan het adatrecht om te roepen voor afbraak en een gebouw van juristenrecht aan te besteden waar de inlandsche bevolking immers naar hunkert, — magna est ueritas, et praeualet.

LIBRARY
JUL
28
1988
UNIVERSITY OF TORONTO